

הערות ביו"ד

„ג"ד הנשה מותר בהנאה" — יו"ד סי' ס"ה סעיף י' וכן פסק הרמב"ם פ"ח מה' מאכלות אסורות הי"ד.

והנה הרא"ש בפ' גיד הנשה סי' י"ז העלה פסקו של הרמב"ם בצ"ע דהא בפסחים כב, א' מקשה על ר' אבהו דס"ל: כל מקום שנאמר לא יאכל וכו' אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, דהרי גיד דכתיב „ע"כ לא יאכלו" וכו' ומ"מ תנן: שולח אדם ירך לנכרי וכו', דמשמע דמותר בהנאה, ומשני קסבר ר' אבהו כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה. ומקשה הגמ': הניחא למאן דס"ל יש בגידין בנותן טעם, אלא למ"ד אין בגידין בנו"ט מאי איכא למימר, ומשני: מאן שמעת ליה דאמר אין בגידין בנו"ט, ר"ש, ר"ש הכי נמי דאסר בהנאה. והנה הרמב"ם ס"ל דרשא דר' אבהו בפ"ח מה' מאכלות אסורות ה"ט"ו, וס"ל נמי דאין בגידין בנו"ט בפט"ו מה' מ"א הי"ז ומ"מ פוסק דג"ה מותר בהנאה דלא כמסקנת הגמ'.

ונראה לפע"ד לתרץ דהרמב"ם אינו מפרש „כשהותרה נבילה" היינו האיסור דלא תאכלו נבילה כדפירש"י אלא שמפרש „כשהותרה נבילה" היינו כל הגוף המת של הבהמה, כשאמרה תורה „לגר תתנה ואכלה או מכור" וכו', התירה כל חלקי הגוף של הבהמה המתה וגם הגיד והחלב ליתן ולמכור. וס"ל להרמב"ם דעד כאן אמרינן דאם אין בגידין בנו"ט אינן בכלל היתר אלא לר"ש דדריש טעמא דקרא (ע' ב"מ קטו, א') כיון דאם בא השואל לפני החכם וישאל אם מחוייב הוא ליתן גם הגיד במתנה להגר, הרב יאמר לו: כלום צייתה התורה ליתן אלא כדי להנות לגר, ואם אין בגידין בנו"ט אין כאן הנאה ומשו"ה אין כאן מצוה, וממילא אין כאן ראייה על היתר הנאה דגיד. אבל לרבנן נפלייג אר"ש וס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא החכם יאמר להשואל: מה לך לדרוש טעמים, והתורה אמרה „לגר תתננה" וכו' כל הגוף המת ואף הגידין לא נפקו מכלל המצוה, ולפי"ז גם הגיד הוא בכלל היתר הנאה. וזו כוונת הגמ': מאן

שמעית ליה דס"ל אין בגידין בנו"ט מ"ה הם בכלל המצוה וממילא גם בכלל ההיתר הנאה.

וכגון דא אמרתי בלמדי הל' אבלות ביו"ד סי' שמ"ח ס"ג: אפילו מי שאין לו ממון שצוה ואמר אל תקברוהו אין שומעין לו. והנה הדין הזה מקורו בסנהדרין מו, ב': איבעי להו, קבורה משום בזיונא או משום כפרה, למאי נ"מ, דאמר לא בעינן דליקבריה להאי גברא, אי אמרת משום בזיונא לאו כל כמיניה ואי אמרת משום כפרה הא אמר לא בעינן כפרה, מאי. ולא איפשיטא האיבעיא. וכתב הרמב"ן דספיקא דאיסורא הוא ואולינן לחומרא. אבל הרמב"ם פי"ב מה' אבל ה"א כותב: אבל אם צוה שלא יקבר אין שומעין לו שהקבורה מצוה שנאמר כי קבר תקברנו עכ"ל. וזה פלא, דזה נגד פלפול הגמ' וכבר העיר בזה הלח"מ. ונראה לי לתרץ בס"ד, דהנה הסוגיא בסנהדרין מתחלת: אמר ר' יוחנן משום רשב"י, והנה ר"ש הוא דס"ל (עיין ב"מ קטו, א') דדרשינן טעמא דקרא ומשום הכי ממשכנין אלמנה עשירה. אבל רבנן פליגי עליו וס"ל דבין עשירה או עניה אין ממשכנין אלמנה משום דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא ומשום הכי ס"ל לרמב"ם דכל פלפול הגמ' הוא אליבא דר"ש דס"ל דדרשינן טעמא דקרא ועל זה קאי האיבעיא מה טעמה של מצות קבורה, אי משום בזיונא או משום כפרה. אבל לדידן דס"ל כרבנן דאלמנה עשירה אין ממשכנין דלא דרשינן טעמא דקרא אין מקום להאיבעיא ובודאי מחוייבין לקברו כמצות התורה, דבשלמא הלנת המת דהטעם כתוב בתורה כי קללת וכו' ואז מודים דדרשינן טעמא דקרא (ע' ב"מ קטו וסנהדרין כא), משא"כ על קבורה בעצמה דאין הטעם כתוב בתורה, ס"ל לרמב"ם דאין מקום לאיבעיא ושפיר כתב: אין שומעין לו שהקבורה מצוה שנאמר וכו'.

— ב —

יו"ד סי' ק"ב ס"ב: "יש מי שאומר וכו' לפיכך ביצה של ספק טריפה שנתערבה באחרות אינו בדין דבר שיש לו מתירין לפי שאין המתיר בודאי ואינו בידו עכ"ל. ע' בש"ך ס"ק ז' שהקשה אמאי כותב המחבר זה הדין בשם "יש מי שאומר" הלא אי אפשר שיהיה מאן דפליג, דיחרא ראייה ברורה לזה הדין מביצה ג, ב' דקאמרה הגמ': "בשלמא ספק יו"ט וכו' הוי דבר שיש לו מתירין וכו' אלא אי אמרת ספק טריפה דבר שאין לו מתירין הוא תיבטל ברובא, ואם איתא דביצה מספק טריפה הוי דבשיל"מ הו"ל לש"ס לתרץ כן דביצה ספק מן זו דכשרה או מן זו דטריפה הוי דבר שאל"מ. אבל ביצה שנולדה

ודאי מתרנגולת זו אלא שספק אם היא כשרה או לא הוי דבר שיל"מ. ומדלא משניא הגמ' הכי מוכח בהדיא דזה לא הוי דשיל"מ, ואמאי כותב המחבר "יש מי שאומר" הא אי אפשר שיהיה מאן דפליג, והניח בצ"ע.

ונראה לי בס"ד לתרץ, דהנה שם בסוף הסוגי' מחדש לנו רב אשי דבדבר שיל"מ כשם שאמרינן דלא בטיל כן אמרינן דספיקא דרבנן לחומרא. מזה מוכח דהס"ד של הגמ' עד רב אשי היה דדשיל"מ חמור משאר איסורים רק בזה דלא בטיל אבל בספיקא דרבנן אזלינן לקולא כמו בשאר איסורים.

והנה אנן קיי"ל דבכל איסורים שיש להם חשיבות כזו דמחמת זה אינם בטלים כגון חתיכה הראויה להתכבד, דבר שבמנין בריה, בעלי חיים אם יש ספק בחשיבות שלהם אזלינן לקולא. ע' רמ"א ביו"ד סי' ק"א ס"א ובטו"ז סי' ק' ס"ק א'. והטעם הוא משום דחשיבות אלו הם חומרות דרבנן ומשו"ה ספיקן לקולא.

והנה לכאורה יש לומר דהטעם דספק יש לו מתירין יש להקל הוא משום דספק בחשיבות הוי ספיקא דרבנן ומשו"ה ספיקו להקל. וא"כ ממילא נדחה ראיתו דש"ך. דהנה בסוף הסוגיא מסיק רב אשי דבדבר שיש לו מתירין כשם שאינו בטל כן אמרינן ספיקא דרבנן לחומרא. ע"ש ברש"י. מזה מוכח דעד רב אשי היו סוברים דשאני ספק דרבנן מדין ביטול ואזלינן לקולא. וא"כ אנו יכולים לומר דאע"ג דמתחלת הסוגיא מוכח כן דבספק יש לו מתירין אזלינן לקולא, היינו להס"ד דבדבר שיל"מ אמרינן ספיקא דרבנן לקולא וממילא לאחר תירוצו דרב אשי נפל האי דינא בבירא ונאמר כשם דספיקא דרבנן לחומרא כן בספק אם יבוא המתיר יש לנו להחמיר. ובא הרשב"א וחידש דאע"ג דבכל ספיקא דרבנן מחמירין מ"מ אם הספק הוא אם סופו להיות היתר או לא, לא הוי היתר בהיתר וכהסברתו של הר"ן. והדברים עתיקים ואזלינן להקל.